

การประยุกต์ใช้ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี ของการตั้งเมืองมหาสารคาม กับผ้าทอพื้นบ้านอีสาน

The application of logo 150th anniversary of Maha Sarakham with I-San woven fabric

อัจฉรี จันทมูล¹

Atcharee Chantamool¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์ใช้ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี ของการตั้งเมืองมหาสารคามกับผ้าทอพื้นบ้านอีสาน โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงคือ ช่างทอผ้าไหมในอำเภอโกสุมพิสัยและอำเภอ วาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า การประยุกต์ใช้ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี ของการตั้งเมืองมหาสารคามกับผ้าทอพื้นบ้านอีสาน ได้บ่งบอกถึงความมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ใช้เทคนิคการมัดหมี่ลวดลายตามแบบสัญลักษณ์ ครบรอบ 150 ปี ประกอบด้วย ลายพระธาตุนาดูนซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ ดอกสีลาวดีเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดมหาสารคาม ลายกนกสื่อถึงถิ่นฐานอารยธรรม ลายรูปหนังสือสื่อถึงเมืองแห่งการศึกษา และมีการผสมผสานลวดลายสร้อยดอกหมากซึ่งเป็นลายผ้าไหมประจำจังหวัดมหาสารคามลงบนผืนผ้า จนเสร็จสิ้นกระบวนการมัดหมี่ จากนั้นสู่กระบวนการย้อมสีและกระบวนการทอจนจบชิ้นงานตามลำดับพิมพ์ที่ใช้ในกระบวนการทอขนาด 55 หลบ การประยุกต์ใช้ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปีของการตั้งเมืองมหาสารคามกับ ผ้าทอพื้นบ้านอีสานในครั้งนี้ ถือเป็น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาหัตถกรรมสิ่งทอที่มีมาแต่โบราณ ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ครบรอบ 150 ปีของจังหวัดมหาสารคาม อีกทั้งชุมชนที่มีการทอผ้าไหมสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

คำสำคัญ : ประยุกต์ใช้ตราสัญลักษณ์, ครบรอบ 150 ปีของการตั้งเมืองมหาสารคาม, ผ้าทอพื้นบ้านอีสาน

Abstract

This research aims to apply the logo of the 150th anniversary of Maha Sarakham with I-san woven fabric. The group of silk weavers in Ampher Kosumpisai and Ampher Wapipatum Maha Sarakham were selected for studying. The data were analyzed and presented. The results are as follows :

The application of logo 150th anniversary of Maha Sarakham with I-san woven fabric shows the identity and creation technique of logo of the 150th anniversary of Maha Sarakham with I-san woven fabric. The logo include picture of Nadoon Pagoda which the public to respect, Leelawadee ; the flower that symbolic of Maha Sarakham, the Kanok pattern reflects of civilization. Picture of books reflect the education city and Soi Dakhmak ; a symbolic silk pattern of Maha Sarakham province on textile. When the design process was finished, then to the process of dye and weaving by the 55 round reed of a loom. The application of logo of the 150th anniversary of Maha Sarakham on original local woven fabric is the product with wisdom conservation of ancient handicraft textiles. The product is part of the outreach 150th anniversary of Maha Sarakham and Increasing revenue to the community.

Keywords: Application of Logo, 150th Anniversary of Maha Sarakham, I-San Woven Fabric

¹ นักวิจัย, สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Resercher, The Research Institute of Northeastern Art and Culture, Mahasarakham University

บทนำ

จังหวัดมหาสารคามมีประวัติศาสตร์เมืองมายาวนาน นายพันวิชัย สิงห์ศักดิ์ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม คนที่ 46 จึงได้มีแนวคิดร่วมกับคณะกรรมการเตรียมการจัดงาน เฉลิมฉลองในโอกาสครบรอบ 150 ปีมหาสารคาม เพื่อเป็นการรำลึกถึงการก่อตั้งเมืองมหาสารคามมาตั้งแต่วันที่ 22 สิงหาคม 2408 จึงจัดให้มีการประกวดออกแบบตราสัญลักษณ์แห่งการครบรอบ 150 ปี ที่เน้นความมีเอกลักษณ์ของจังหวัด ภายใต้คำขวัญ “พุทธมณฑลอีสาน ถิ่นฐานอารยธรรม ผ้าไหมล้ำเลอค่า ตักสิลานคร” และให้นำตราสัญลักษณ์ดังกล่าวมาใช้ในการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรมต่าง ๆ ของจังหวัดมหาสารคาม

ตราสัญลักษณ์ 150 ปีมหาสารคาม ประกอบด้วย สัญลักษณ์พุทธมณฑลอีสาน หมายถึง พระธาตุนาถูนซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ จำปาขาว ลั่นทมขาวหรือลีลาวดีเป็นดอกไม้ ประจำจังหวัดมหาสารคาม ลายกนก สื่อถึง ถิ่นฐานอารยธรรม หมายถึงเป็นถิ่นฐานที่ตั้งเมืองโบราณหลายแห่ง เป็นศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ผ้าไหมล้ำเลอค่า หมายถึง เป็นเมืองที่มีการทอผ้าพื้นเมืองกันมาก ทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้าย รูปหนังสือ แทนตักสิลานคร หมายถึง เมืองแห่งการศึกษา

ดังนั้นหน่วยงาน/องค์กรต่าง ๆ ในจังหวัดมหาสารคาม ได้รับแนวนโยบายโดยการนำตราสัญลักษณ์ 150 ปีมหาสารคาม ไปกำหนดใช้ในงานต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย อาทิเช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคามให้มีการใช้ตราสัญลักษณ์ไว้ด้านล่างหนังสือราชการ มหาวิทยาลัยมหาสารคามจัดงานสมโภชพระพุทธรักษาวิชัยอภิสมัยธรรมนายกและร่วมฉลอง 150 ปีมหาสารคาม ณ หอพระสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน จังหวัดมหาสารคามจัดงานแสง สี เสียง จินตภาพ 150 ปีมหาสารคาม “เบิกฟ้า เบิกแผ่นดิน เบิกศาสตร์ศิลปมหาสารคาม” ณ สนามโรงเรียนหลักเมืองมหาสารคาม โดยเรื่องราวได้ถ่ายทอดถึงความเป็นมาของประวัติศาสตร์การสร้างเมืองในสมัยนครจำปาศรีจนมาเป็นจังหวัดมหาสารคาม สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคามจัดงานมหกรรมเกษตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์ดีฉลอง 150 ปีเมืองมหาสารคาม ณ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เทศบาลเมืองมหาสารคามจัดงานสงกรานต์โดยอัญเชิญ พระพุทธรักษาวิชัยอภิสมัยธรรมนายกให้ประชาชนได้ร่วมกันสรงน้ำเพื่อความเป็นสิริมงคลฉลอง 150 ปีมหาสารคาม ณ บริเวณหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติว่า การอำเภอเมืองมหาสารคาม และจังหวัดมหาสารคามจัดงาน “บุญเบิกฟ้าและกาชาด ฉลอง 150 ปีมหาสารคาม ณ สนามหน้าที่ว่าการอำเภอเมืองมหาสารคาม นอกจากนี้ยังได้มีการจัดสร้างพระกันทรวิชัย พระคู่บ้านคู่เมือง รุ่งพิเศษ เฉลิมฉลองครบรอบ

150 ปี เป็นต้น

ผ้าทอพื้นบ้านอีสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่สะท้อนถึงความประณีตอ่อนช้อย ละเอียดอ่อนจากใจของผู้ทอ ฝ้ายรวมทั้งขั้นตอนวิธีการทอเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่ช้านาน (อารยะรัตน์ ชารีแสน. 2546:1) จังหวัดมหาสารคาม นั้นมีผ้าไหมที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดมหาสารคาม เป็นที่ยอมรับและสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปคือ ผ้าไหมลายสร้อยดอกหมาก ซึ่งมีลักษณะพิเศษโดดเด่นอยู่ที่ลวดลายผ้า สีสันสะดุดตา การมัดหมี่กลายเป็นดาสมาเสมอ โอบหมี แรเงา เนื้อผ้าละเอียดประณีตสวยงาม ไม่มีรอยโปร่งบางเป็นตอน ทำให้มองดูสวยงามระยิบระยับจับตามีคุณค่าอย่างยิ่ง (เชิด ขันดี ณ พล. 2545 : 24)

ดังนั้นเพื่อเป็นการรำลึกถึงการก่อตั้งเมืองมหาสารคาม เพื่อสนองตอบแนวนโยบายของ จังหวัดมหาสารคาม โดยผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามท่านเดิม และผู้ว่าราชการคนปัจจุบัน (นายชยาวุธ จันทร) อีกทั้งเพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ชื่อเสียงของจังหวัดมหาสารคามด้วยการอนุรักษ์ภูมิปัญญาหัตถกรรมสิ่งทอที่มีมาแต่โบราณ ผู้วิจัยจึงได้ตระหนักเห็นความสำคัญที่จะนำตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี ของการตั้งเมืองมหาสารคาม มาประยุกต์ใช้กับผ้าทอพื้นบ้านอีสาน ให้เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้เป็นผลิตภัณฑ์ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ 150 ปีให้กับจังหวัดมหาสารคามอีกทางหนึ่ง ตลอดจนชุมชนทอผ้าไหมสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ อีกต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อประยุกต์ใช้ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี ของการตั้งเมืองมหาสารคามกับผ้าทอพื้นบ้านอีสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการประยุกต์ใช้ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี ของการตั้งเมืองมหาสารคามเข้ากับผ้าทอพื้นบ้านอีสาน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี ของการตั้งเมืองมหาสารคาม
2. นำตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี ของการตั้งเมืองมหาสารคามไปออกแบบ โดยใช้เทคนิคการตีลายลงบนกราฟ
3. นำแผ่นกราฟตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี ของการตั้งเมืองมหาสารคามที่ได้ ไปเป็นต้นแบบในการมัดหมี่บนผ้าทอพื้นบ้านอีสาน

4. ดำเนินการมัดหมี่ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปีของการตั้งเมืองมหาสารคาม จนเสร็จสิ้นตามลวดลาย
5. ดำเนินการสู่กระบวนการย้อมสีและกระบวนการทอจนเสร็จสิ้นตามขั้นตอน
6. นำเสนอผลการวิจัย

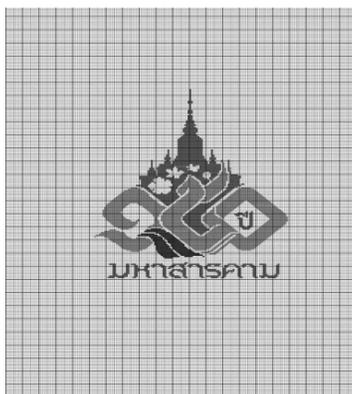
ระยะเวลาการทำวิจัย

9 เดือน/ ปี ตั้งแต่เดือนมกราคม 2558 ถึงเดือนกันยายน 2558

ผลการศึกษา

การประยุกต์ใช้ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปีของการตั้งเมืองมหาสารคามกับผ้าทอพื้นบ้านอีสาน เริ่มด้วยการศึกษาตราสัญลักษณ์แล้วนำไปออกแบบด้วยโปรแกรม Adobe Photoshop โดยใช้เทคนิคการตีลายผ้าลงบนกราฟ จากนั้นนำแผ่นกราฟที่ได้ไปดำเนินการมัดหมี่ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี โดยใช้เส้นใยไหมพื้นบ้าน จนเสร็จสิ้นตามลวดลาย และมัดหมี่ลวดลายสร้อยดอกหมากเพื่อสื่อถึงความมีเอกลักษณ์ประจำจังหวัดมหาสารคามที่ผสมกลมกลืนกันอย่างลงตัวสวยงาม จากนั้นนำไปสู่กระบวนการย้อมสีธรรมชาติและกระบวนการทอ จนจบชิ้นงานตามลำดับ พิมพ์ที่ใช้ในการทอครั้งนี้มีขนาด 55 หลบรวม 80 ล้า ความกว้างของผืนผ้าที่ได้ประมาณ 4 เมตร

ความสำคัญในการนำตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปีของการตั้งเมืองมหาสารคามมาประยุกต์ใช้กับผ้าทอพื้นบ้านอีสานในครั้งนี้ ถือเป็นส่วนหนึ่ง ในการส่งเสริมให้เป็นผลิตภัณฑ์ประชาสัมพันธ์ 150 ปี ที่จะจัดขึ้นในวันที่ 22 สิงหาคม 2558 ให้เป็นที่รู้จักกันกันอย่างแพร่หลาย ตลอดจนชาวบ้านที่ทอผ้าใหม่สามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

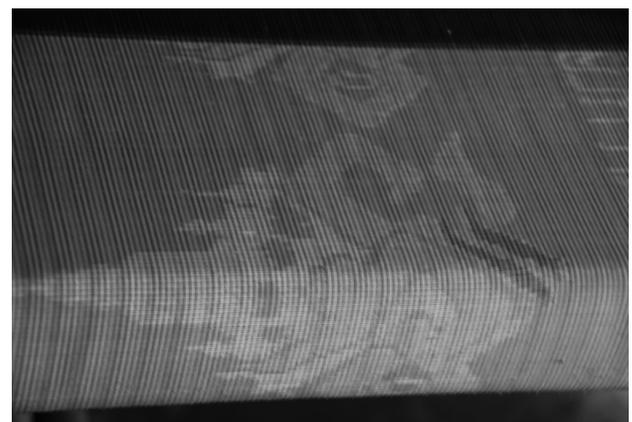
ภาพ 1 ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี
บนกระดาษกราฟ ออกแบบด้วย
โปรแกรม Adobe Photoshop โดยนายธนกร จันทวง

ภาพ 2 การมัดหมี่ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี
ภาพโดย นางอัจฉรี จันทมูล

ภาพ 3 การทอตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี
และลายสร้อยดอกหมาก
ภาพโดย นางอัจฉรี จันทมูล

ภาพ 4 ลวดลายตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปี
บนผ้าทอพื้นบ้านอีสานที่สำเร็จแล้ว
ภาพโดย นางอัจฉรี จันทมูล

อภิปรายผล

จากผลการประยุกต์ใช้ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปีของการตั้งเมืองมหาสารคามเข้ากับผ้าทอพื้นบ้านอีสานเป็นการออกแบบโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก และยังคงรักษาลวดลายความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดมหาสารคามไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแก่นจันทร์ มะลิชอ (2546) ในการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทใหญ่บ้านใหม่ หมอกจ๋าม อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทใหญ่ได้มีการออกแบบโดยคำนึงประโยชน์ใช้สอยรูปร่าง ผิวพรรณของผู้สวมใส่ และรักษารูปแบบลวดลายความเป็นเอกลักษณ์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ผ้าทอไทใหญ่ให้คงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงคุณ จันทจร (2552 : 133) การผลิตผ้าไหมในภาคอีสานล้วนมีอัตลักษณ์ของตนเองที่บ่งบอกถึงความรู้ ความสามารถ รวมทั้งความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวอีสาน ที่มีทั้งส่วนเหมือนและส่วนต่าง นอกจากนี้ยังมีผลต่อเทคโนโลยีการผลิตอันจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานอย่างหลากหลาย เช่น ผ้าไหมมัดหมี่ลายสร้อยดอกหมาก จังหวัดมหาสารคาม ผ้าแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ ผ้ายกทอง จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น ความรู้ความสามารถอันนี้จะทำให้ผืนผ้าที่ผลิตได้สามารถตอบสนองวิถีชีวิตของผู้คนชาวอีสานได้เป็นอย่างดี ประกอบกับในการศึกษาครั้งนี้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบให้กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับตามแนวคิดของสาคร คันธ์โชติ (2528:7) คือเป็นกระบวนการค้นคว้าคิดออกแบบ แก้ไข ปรับปรุงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ดีขึ้น เป็นต้น

ผลจากการประยุกต์ใช้ตราสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปีของการตั้งเมืองมหาสารคามเข้ากับผ้าทอพื้นบ้านอีสานในครั้งนี้ ถือเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้านอีสาน โดยคำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดมหาสารคาม อีกทั้งได้

ประชาสัมพันธ์เผยแพร่การครบรอบ 150 ปี ของการตั้งเมืองมหาสารคามให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ในรูปของผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้านอีสานลวดลายตราสัญลักษณ์ 150 ปี ในวันที่ 22 สิงหาคม 2558 นี้ และชาวบ้านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ โดยพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนตนเองซึ่งก่อให้เกิดรายได้ตามมา

ข้อเสนอแนะ

1. ควรแปรรูปผ้าทอพื้นบ้านอีสานลวดลายสัญลักษณ์ครบรอบ 150 ปีของการตั้งเมืองมหาสารคาม เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นๆ ให้หลากหลาย เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์
2. ควรหาแนวทางการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบและส่งเสริมด้านการตลาดให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ ช่างทอผ้าไหมในจังหวัดมหาสารคาม ที่ได้ให้ความรู้ ให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ตลอดระยะเวลาศึกษาค้นคว้า ขอขอบคุณแม่ทุมมี บ้านเขว่น้อย ตำบล เขว่นใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม แม่ไข บ้านโคกไร่ใหญ่ ตำบลจัวบา อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม แม่จำปี บ้านยางน้อย ตำบลยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ปราชญ์ชาวบ้านที่ทุ่มเทกำลังใจกำลังกายในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ขึ้นนี้อย่างเต็มที่ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรมสิ่งทอ ให้คงความเป็นอัตลักษณ์ มรดกทางวัฒนธรรมอันสำคัญยิ่งของจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้สืบไป

เอกสารอ้างอิง

- แก่นจันทร์ มะลิชอ. (2546). การออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทใหญ่ บ้านใหม่ หมอกจ๋าม อำเภอแม่เมาะจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เชิด ชันตี ฌ พล. “ผ้าทอมัดหมี่โบราณ “สร้อยดอกหมาก” ของดีบ้านกุดรัง,” มติชนเทคโนโลยีชาวบ้าน. 14 : 288 ; 1 มิถุนายน 2545. หน้า 24.
- ทรงคุณ จันทจร. (2552). ผ้าอีสาน : การพัฒนาแพรวพรรณสำหรับวัยรุ่น. กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์.
- สาคร คันธ์โชติ. (2528). การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- อารยะรัตน์ ชารีแสน. (2546). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของผู้บริโภคในเขตเมือง จังหวัดมหาสารคาม. การศึกษาค้นคว้าอิสระ บช.ม.มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.